

MRF 2022.176

Østre Landsrets dom af 7. juni 2022, 11. afd., sag BS-11635/2021
(Ole Dybdahl, Finn Morten Andersen og Kasper Madsen (kst.))

G Menighedsråd (adv. Josephine Fie Legarth Aggesen) mod A (adv. Sten Corfix Jensen)

Under hensyn til kirkegårds samfundsmæssige betydning havde nabo ikke krav på, at menighedsråd fjernede eller beskær 16-22 meter høje kirkegårdstræer, der medførte skyggegener, som normalt ville overstige den naboretlige tålegrænse, idet naboen havde erhvervet ejendommen 20-30 år, efter træerne var plantet.

A havde i 1997 købt en boligejendom opført i 1827. Ejendommen grænsede op til en kirkegård, hvor der i 1970'erne var plantet bøge- og egetræer, som i 1997 ifølge A var ca. 5-7 meter høje. I 2007 rettede A henvendelse til G Menighedsråd grundet skyggeproblemer fra træerne, som A ønskede beskåret, hvilket gav anledning til, at menighedsrådet fik fjernet to selvsåede træer. I 2010 anmodede A på ny menighedsrådet om at beskære eller fælde de skyggende træer, hvorefter menighedsrådet fik foretaget en opstamning og beskæring af egetræerne. Efter at fornyet henvendelse fra A i 2017 endte uden resultat anlagde A sagde mod menighedsrådet med principal påstand om, at menighedsrådet skulle fjerne alle bøge- og egetræer i en afstand af 19 meter til skel, der medførte skyggegener på det meste af A's ejendom, subsidiær påstand om fældning af bestemte træer og mere subsidiære påstande om beskæring af bestemte træer og pligt for menighedsrådet til at sikre, at træerne ikke oversteg 16 meter henholdsvis 12 meter, og fjerne de dele af træerne, der overskred skel. Til støtte herfor gjorde A gældende, at den naboretlige tålegrænse var overskredet, da træerne betød, at betydelige dele af A's ejendom lå i skygge i sommermånederne, og medførte nedfaldne grene. Menighedsrådet påstod principalt frifindelse og subsidiært beskæring af enkelte af træernes kroner, men anerkendte beskæring af de dele af træerne, der overskred skel til A's ejendom. Til støtte for påstanden om frifindelse gjorde menighedsrådet bl.a. gældende, at A var bekendt med træerne, da A købte ejendommen i 1997, og at der måtte tages hensyn til, at der var tale om en kirkegård. Under sagen blev udmeldt syn og skøn, der bl.a. konkluderede, at træerne var 16-22 meter høje og med-

førte betydelige skyggegener, og at det ene bøgetræs grene overskred skel med 6-8 meter. Byretten lagde til grund, at de skyggende træer var 60 år henholdsvis 30 år gamle og allerede var store, da A købte ejendommen i 1997. På grundlag af skønserklæringen lagde byretten til grund, at træerne med deres antal, højde og tæthed stod som en tæt mur, der skyggede meget på A's ejendom, og at generne for A var så betydelige, at A efter den almindelige naboret havde krav på begrænsning af ulemperne, men at der også måtte tages hensyn til, at det drejede sig om kirkegårdstræer, der indgik i kirkegårdens gravpladser. Med henvisning hertil afviste byretten, at A kunne kræve træerne fjernet, men gav A medhold i, at der skulle ske en beskæring af bestemte træer, idet retten lagde til grund, at der var enighed om, at træer skulle beskæres, så skel ikke blev overskredet. Menighedsrådet ankede dommen med påstand om frifindelse, og under landsrettens behandling blev der udmeldt supplerende skøn. Landsretten lagde til grund, at kirkegårdens store træer tæt ved skel påførte A væsentlige gener som følge af skygge og nedfaldne grene, og at generne normalt vil overstige den naboretlige tålegrænse i et villakvarter. Samtidig måtte det dog tillægges betydning, at træerne udgjorde centrale elementer i et anonymt gravanlæg på en kirkegård, der var anlagt som en lund, hvor træerne indgik i et samspil med kirken og den øvrige del af kirkegården, og at området var anlagt i slutningen af 1960'erne og derfor beplantet i 20 år som kirkegård, da A i 1997 erhvervede ejendommen. Efter en samlet afvejning fandt landsretten herefter, at A måtte tåle de betydelige gener, som hun burde kunne forudse ved erhvervelsen i 1997. Menighedsrådet blev derfor frifundet.

Kommentar: Dommen illustrerer, at den naboretlige tålegrænse også påvirkes af ulempens samfundsmæssige nytte, og at tidsfaktoren – hvem kom først – kan indgå som et moment, når det drejer sig om skyggegener fra træer, der var plantet og relativt store på det tidspunkt, hvor den forulempede

*nabo overtog ejendommen. Dommen må formentlig samtidig forstås på den måde, at når de store generende træer overskrider skel, og dette medfører væsentlige ulemper for naboen, kan naboen kræve grene, der overskrider skel fjernet på grundlag af naboretten, men dette var der ifølge dommen enighed om. Samtidig kan det have haft betydning i den konkrete sag, at naboen ikke havde nedlagt påstand om erstatning på naboretligt grundlag, men alene om fældning og beskæring af træerne. I et sådant tilfælde kan der muligvis spores en tilbøjelighed i retspraksis til at afgøre sagen på, at tålegrænsen ikke er overskredet, såfremt der ikke findes at kunne gives medhold i, at den forulepende aktivitet skal bringes til ophør. Eftersom landsretten udtrykkeligt anerkendte, at naboen blev udsat for "gener, som normalt vil overstige tålegrænsen i et villaområde", synes det nærliggende at antage, at naboen kunne have haft krav på erstatning fra menighedsrådet. Mht. nyere naboretlig praksis om skyggende træer se tillige **MRF 2021.292 V**, hvor det blev afvist, at den naboretlige tålegrænse var overskredet, med henvisning til, at hele området var præget af store træer. Se endvidere Pagh og Haugsted: Fast ejendom – regulering og køb, 4. udg., 2022, s. 274 ff. og 283 f.*

RETTEEN I NÆSTVED DOM

afsagt den 23. februar 2021

Sag BS-24712/2018-NAE

A
(advokat Sten Corfix Jensen)

mod

B Kirkekasse (advokat Mads Thruue
Fossing)

Denne afgørelse er truffet af kst. dommer Sanne Egekvist.

Sagens baggrund og parternes påstande

Sagen er anlagt den 9. juli 2018 og drejer sig om, hvorvidt sagsøgte har overskredet den naboretlige tålegrænse og i givet fald skal tilpligtes at fjerne eller beskære 22 bøge- og egetræer på C Kirkegård.

Sagsøgeren, A, har nedlagt påstand om, at sagsøgte skal fjerne samtlige egetræer og bøgetræer på sagsøgtes ejendom D-vej 11A, afgrænset således, at det er træerne langs skellet til sagsøgers ejendom, og indtil 19 meter ind fra skellet mod sagsøgers ejendom.

A har under hovedforhandlingen nedlagt endelig subsidiær påstand, om at bøgetræerne længst mod syd (A og B) skal beskæres 6-7 meter i højden til 15-16 meters højde, og kronereduceres tilsvarende i bredden. Sagsøgte skal anerkende at træerne fremover skal holdes i en højde på max. 16 m og at træerne årligt kronereduceres i bredden.

Alle egetræer syd for træ nr. 5 fældes. Sagsøgte skal anerkende, at eventuel ny-plantning ikke må overstige 6-8 m højde, og løbende skal kronereduceres med henblik på overholdelse af højdekravet på 8 meter.

4 træer stående på linje fra og med træ nr. 5 til gavl på sagsøgers sidebygning, samt det første egetræ nord for linjen, længst mod øst topkappes til max. 12 meters højde. Sagsøgte skal anerkende, at træerne løbende skal kronereduceres med henblik på at højdekravet på 12 meter ikke overskrides.

Sagsøgte skal fjerne alle dele af træerne på sagsøgtes ejendom, der overskrider skellet til sagsøgers ejendom.

Sagsøgte, B Kirkekasse, har nedlagt påstand om frifindelse, og har under hovedforhandlingen subsidiært påstået, at sagsøgte forpligter sig til, at de to bøgetræer bliver kronereduceret mest muligt i samarbejde med en af parterne udpeget anlægsgartner, under hensyntagen til mindst skyggevirkning på sagsøgers grund samt til træernes fortsatte overlevelse, samt fældning af 2-4 træer – herunder træ nr. 1 – hvor udvælgelsen sker under hensyntagen til skyggevirkinger i sagsøgers have samt hensynet til begravelsespladsens helhedsindtryk. Herudover kronereduktion af samtlige egetræer ud fra samme retningslinjer som bøgetræerne.

Sagsøgte anerkender, at det af træerne, der rækker ind over skel til sagsøger, beskæres således, at træerne ikke rækker ind over skel.

Dommen indeholder ikke en fuldstændig sagsfremstilling, jf. retsplejelovens § 218 a.

Oplysningerne i sagen

Under sagen er der afholdt syn og skøn ved skønsmand Erling Rasmussen. Af endelig skønserklæring af den 9. september 2020 fremgår blandt andet:

"... Spørgsmål 1:

Skønsmanden bedes oplyse, om nogen del af træerne stående på sagsøgtes ejendom, overskrider skellinjen til sagsøgers ejendom?

Svar på spørgsmål 1:

Til besvarelse af spørgsmål 1 skelnes der mellem 2 ting dels træstammen og trækronerne.

- A. Der er ikke noget af træernes træstammen som overskrider skelgrænsen, disse er placeret inde på sagsøgtes ejendom.
- B. Vedr. træernes trækroner er der flere som overskrider skelgrænsen, der er

i alt 3 træer som rækker ind over skel.

Træ nr. A (bøgetræ) rækker 6-8 meter ind over skellinjen.

Træ nr. 1 (egetræ) rækker ca. 3 meter ind over skellinjen.

Træ nr. 7 (egetræ) rækker ca. 2 meter ind over skellinjen.

Vedr. træ numre henvises til oversigtstegning over opmåling bilag A.

Spørgsmål 2:

Skønsmanden bedes redegøre detaljeret for skyggevirkningen på sagsøgers ejendom fra træerne på sagsøgtes ejendom. Redegørelsen bedes tage højde for skyggeudviklingen i løbet af dagen, samt for om skyggepåvirkningen afhænger af årstiden. Skønsmanden bedes endvidere specificere hvornår beboelsen henholdsvis terrassen henligger i skygge.

Svar på spørgsmål 2:

Til besvarelse af spørgsmål 2 er der flere parametre som skal tages med i betragtningen da disse har indflydelse på besvarelsen af spørgsmålet.

Parametre som har indflydelse er oplistet herefter:

1. Tidspunkt på året.
2. Tidspunkt på dagen.
3. Solen vinkel i forhold til jorden, som varierer over året og tidspunktet på dagen.
4. Højden af træerne som er placeret på sagsøgtes grund.
5. Afstand fra træerne til det betragtede areal.

Ovennævnte parametre er sammenskrevet i et samlet skema vedhæftet som bilag B.

Kilde hvorfra data er hentet er www.suninfo.dk af Almanak/Torben Hermansen.

Som svar på spørgsmålet er:

Der vil altid opstå skygge på sagsøgers grundstykke når solen kommer om til træerne (bøgetræerne mod syd) på sagsøgtes ejendom, tidspunktet herfor afhænger lidt af tidspunktet på året, men dette tidspunkt er ca. et kvarter i kl. 14 (sommertid).

Skyggevirkningen på sagsøgers terrasse vil indtræffe lidt senere på dagen, men her er tidspunktet mere afhængig af tidspunktet på dagen og tidspunktet over året da solens højde på himlen varierer en del.

Der er her valgt 4 tidspunkter hen over sommeren til at vise dette, henholdsvis 1. maj, 1. juni, 1. juli og 1. august, samt for hver af disse dage er der ligeledes

valgt tidspunkter hen over dagen fra kl. 11:00 til kl. 21:00 hvor følgende tidspunkter går igennem: 11:00, 13:00, 15:00, 17:00, 18:00, 19:00 og kl. 21:00, dette fremgår af de sammenskrevne parametre bilag B, samt ved de vedlagte planskitser for skyggevirksomhed for forskellige tidspunkter, se bilag C1, C2, C3 og C4.

Tidspunktet for hvornår terrassen starter med skygge varierer mere med tiden over året, dette er ved starten af maj måned ca. ved kl. 16-tiden og juni og juli ved ca. kl. 17-tiden og i august ved ca. 16 -tiden.

Det skal dog her bemærkes at solen vil skinne igennem egetræerne under trækronerne når solen går mod vest, og ikke står så højt på himlen. Dette hænger dog sammen med hvor højt oppe kronen starter, dette kunne ikke rigtigt konstateres da der ikke var løv på disse træer ved besigtigelsen, træerne mod vest i forhold til terrassen så ud til at havde en højere stamme i forhold til resten af træerne længere mod Nord samt de 2 bøgetræer mod syd, denne sol på terrassen er dog ligeledes afhængig af den øvrige beplantning på sagsøgtes ejendom. Se tillige vedlagte for hvor solen på huset er fra solen under trækronerne, dog var der ikke mange blade på træerne som er med til at ændre dette. Billeder fra sagsøgtes ejendom ind mod sagsøger viser træerne og deres kroner.

Huset parallelt med skel vil ligge i skygge ved ca. 17-tiden når solen går mod vest.

Spørgsmål 3:

Skønsmanden bedes vurdere hvor høje egetræerne var i 1997, ved sagsøgers overtagelse af ejendommen.

Svar på spørgsmål 3:

Besvarelse af dette spørgsmål vil have en vis usikkerhed da dette er afhængig af vækstbetingelser samt hvor gamle træerne er (plantetidspunkt).

Selv om plantetidspunktet var kendt ville der fortsat være en vis usikkerhed da pasning, gødning og andre vækstbetingelser også har indflydelse herpå.

Egetræer i Danmark kan blive op til 35 meter, dog normalt 20-28 meter, der er ikke nogen data om hvor meget tilvækst et egetræ har pr. år, da dette er afhængig af for mange betingelser.

Træerne i forbindelse med nærværende sag er på nuværende tidspunkt ca. 16 – 22 meter.

Det vil være forkert at skyde på en højde af træerne ved købstidspunktet (1997) af naboejendommen. Jeg er i tvivl om der er andre der er i stand til, ud fra tilvæksten på træerne/området at give et bud på højden af træerne på daværende tidspunkt (1997).

Ud fra de kompetencer jeg har og ud fra de informationer som er tilgængelige på nettet, ser jeg mig ikke i stand til at give et seriøst bud på højden af træer ved overtagelsestidspunktet i 1997.

Spørgsmål 4:

Skønsmanden bedes forholde sig til skyggevirksomheden på hele sagsøgtes grund og ikke begrænse vurderingen til sagsøgers terrasse.

Svar på spørgsmål 4:

Der er allerede i besvarelsen af spørgsmål 2 besvaret for skyggevirksomheden på fra træerne på hele grunden, jf. dels bilag C3 og bilagene B, B1 og B2.

Jeg vil i det efterfølgende supplere den besvarelse i spørgsmål 2, ved besvarelsen af nærværende spørgsmål 4 hvor besvarelsen uddybes yderligere for skyggevirksomheden på hele grunden.

Skyggevirksomheden på sagsøgers grund, fra træerne på sagsøgtes grund hænger af træernes højde og placering.

Træerne er placeret i rækker parallelt med naboskellet, jf. bilag A, desuden har træerne stort set samme højde med enkelte undtagelser for egetræerne, dels træ markeret nr. 5 som tillige står længere væk fra skellet og vil derfor ikke skygge mere end de øvrige egetræer.

Derudover er de 2 bøgetræer mod Syd markeret med A og B bilag A, højere end egetræerne og vil derfor skygge mere end de øvrige egetræer, jf. tillige bilag C2, C3 og C4 hvor dette fremgår herpå.

Skyggevirksomheden på sagsøgers grund, vil for egetræernes vedkommende være parallel med skellet med en lille variation på grund af træernes tæthed og udformningen af træernes kroner, samt skyggevirksomheden vil ligeledes kunne variere lidt afhængig af træernes indbyrdes tæthed.

Skyggevirksomheden på grunden fremgår af ”Skygge udstrækningen” som er angivet i bilag B, B1 og B2, hvor de viste illustrationer hovedsagelig tager udgangspunkt omkring terrassen, denne skyggevirksomhed vil stort set være parallel med skellet mellem sagsøger og sagsøgte. Se tillige supplerende skitser betegnet C1a, C2a, C3a og C4a.

Spørgsmål 5:

Skønsmanden bedes foretage en udmåling af terrassens placering, da der forekommer at være forskel på de faktiske forhold og den skete indmåling i skønsmandens rapport.

Svar på spørgsmål 5:

Terrassen blev opmålt ved det tidligere besøg og er ikke efterfølgende blevet målt igen, den viste placering/indmåling i den tidligere rapport stemmer overens med denne opmåling.

Endvidere stemmer den viste placering overens med placeringen på det brugte luftfoto, som ligger til grund for de tilhørende bilag.

Som yderligere dokumentation for terrassens placering er terrassens placering tegnet ind på en plantegning med de opmålte mål, foretaget på stedet d. 14.11.2019 ved besigtigelsen.

Vedhæftet plan for terrassen, bilag D.

Spørgsmål 6:

Skønsmanden bedes foretage, en vurdering af træernes årlige tilvækst og heraf affødte skyggevirkning.

Svar på spørgsmål 6:

Med henvisning til besvarelsen af spørgsmål 3, vil det for nærværende spørgsmål tillige være forhold som jeg ikke har de rette kompetencer til at give et fagligt korrekt svar på, der er for mange faktorer som har betydning for besvarelsen af nærværende spørgsmål.

For at svare på skyggevirkningen for tilvæksten, her vil skyggen på sagsøgt terrasse og ejendom, blive tidligere og tidligere på dagen afhængig af tidspunktet på året.

Hvis der gættes på en tilvækst på ca. 30 til 40 cm på et år vi dette midt på eftermiddagen hvor solens vinkel i forhold til jorden på ca. 45° tilsvarende skygge ca. 30 til 40 cm længere ind på grunden.

Hvis der således antages en tilvækst på træernes højde oven 4 til 5 år at antage ca. 1 meter, vil skyggevirkningen derfor midt på eftermiddagen have en tilsvarende tilvækst på tilsvarende ca. 1 meter.

Det skal dog bemærkes at træernes tilvækst vil aftage over tid, da træerne vil nå en maks. højde, jf. besvarelsen under spørgsmål 3.

Spørgsmål 7:

Skønsmanden bedes foretage, en vurdering af det samlede antal træers skyggevirkning belyst, fremfor en vurdering af enkelte træers skyggevirkning.

Svar på spørgsmål 7:

Svar på dette spørgsmål vurderer jeg er dækket af spørgsmål 4 samt tillige under punkt 2, jeg anser spørgsmålet besvaret med henholdsvis besvarelsen af spørgsmål 4 og til dels besvarelsen til spørgsmål 2.

Umiddelbart kan jeg ikke se at der er noget i spørgsmål 7 som ikke er besvaret.

Spørgsmål 8:

Skønsmanden bedes besigtige ejendommen ultimo juli eller primo august måned, (på en dag med solen fremme). Skønsmanden bedes oplyse, hvilken betydning fuldt løv på træerne har for skyggevirkningen.

Skønsmanden bedes herunder oplyse, om skønsmandens besigtigelse giver anledning til at ændre skønsmandens tidligere svar omkring skyggevirkningen på sagsøgernes ejendom, ligesom skønsmanden med fotos bedes dokumentere den faktiske skyggevirkning kl. 16, kl. 17 og kl. 18 på undersøgelsesdagen.

Svar på spørgsmål 8:

Generelt:

Ejendommen blev besigtiget fredag d. 31.07.2020 mellem kl. 15:45 til kl. 18:15 (sommertid) med solskin fra en skyfri himmel.

Ved besigtigelsen var der repræsentanter fra sagsøger og sagsøgte samt undertegnede.

Svar på spørgsmål 8 - del 1 - gengivelse af delspørgsmålet med skrå tekst:

Skønsmanden bedes besigtige ejendommen ultimo juli eller primo august måned, (på en dag med solen fremme). Skønsmanden bedes oplyse, hvilken betydning fuldt løv på træerne har for skyggevirkningen.

Skyggevirkningen fra træerne med fuldt løv virker rimeligt tæt uden den store gennemskin, der er dog enkelte steder på hele strækninger hvor der er lidt flere solstråler som skinner igennem, uden dog at det ændrer den generelle opfattelse er at træerne skygger på sagsøgers grund. Se tillige fotos IMG_0948JPG og IMG_0960JPG.

Svar på spørgsmål 8 – del 2 – gengivelse af delspørgsmålet med skrå tekst:

Skønsmanden bedes herunder oplyse, om skønsmandens besigtigelse giver anledning til at ændre skønsmandens tidligere svar omkring skyggevirkningen på sagsøgernes ejendom.

Skyggen fra træ nr. 1 jf. bilag A som er angivet til en højde på 18,1 meter skygger mener ved den nye besigtigelse d. 31.07.2020 end angivet i det oprindelige materiale, højden må herudfra være højere med fuldt løv en den tidligere antagelse da skygger er ca. 1,5 meter længere inde på terrassen.

Tidligere beskrevet at der kan være gennemskin under trækronerne, er dog meget begrænset eller betegnet som næsten ikke eksisterende, med løv på træerne.

Svar på spørgsmål 8 – del 3 – gengivelse af delspørgsmålet med skrå tekst:
ligesom skønsmanden med fotos bedes dokumentere den faktiske skyggevirkning kl. 16, kl. 17 og kl. 18 på undersøgelsesdagen.

Skyggevirksomheden kl. 16:00 dansk sommertid.

Den registrerede skygge på grunden og terrasse var at skyggen nåede 1,5 til 2 meter ind på terrassen, samt skyggen på den resterende del af grunden kunne konstateres parallel med skellet mellem sagsøger og sagsøgte. Dog bagerst i haven strækker skyggen sig længere ind på grunden fra de 2 bøgetræer. Se tillige vedlagte fotos IMG_0938JPG og IMG_0939JPG.

Skyggevirksomheden kl. 17:00 - Dansk sommertid:

Den registrerede skygge på grunden og terrassen var at hele terrassen lå i skygge, hvor skyggen nåede hen til slutningen af stuehuset mod Øst, samt skygge på den resterende del af grunden kunne konstateres parallelt med naboskellet, her gælder det ligeledes at skyggen fra de 2 bøgetræer bagerst i haven strækker sig længere ind på grunden. Se tillige vedlagte fotos IMG_0952JPG, IMG_0955JPG og IMG_0956JPG

Skyggevirksomheden kl. 17:23 - Dansk sommertid:

Her er der skygge på hele den anden terrasse som ligger mod Øst.
Se tillige vedlagte foto IMG_0964JPG

Skyggevirksomheden kl. 18:00 - Dansk sommertid:

Den registrerede skygge på grunden og terrassen var at stort set hele grunden var lagt i skygge på nær nogle enkelte pletter bagerst på grunden i forhold til de skyggende træer, fotodokumentationen viser også er der kun er enkelte gennemskins solstråler. Se tillige fotos IMG_0965JPG, IMG_0967JPG og IMG_0970JPG

Spørgsmål IA:

Skønsmanden bedes oplyse, om træerne på ~~sagsøgt~~s sagsøger egen ejendom har nogen skyggevirksomheden og i givet fald i overensstemmelse med spørgsmål 2 anføre omfanget heraf.

Svar på spørgsmål IA:

Ovennævnte rettelse er aftalt på besigtigelsesmødet afholdt d. 14.11.2019 - sagsøgtes rettes til sagsøgers.

Træer i baghaven syd for beboelsen.

De træer på sagsøgers egen ejendom, som dels er placeret i skel mod syd, samt mod vest ind mod sagsøgtes ejendom vil også give skygge da de også har en højde og udstrækning som der ikke kan ses helt bort fra. De 3 træer i skel mod syd, har fra vest en højde på ca. 6 meter, 12 meter og for det 3. træ 12,7 meter. Derudover er der en kristtjørn på grunden som har en højde på ca. 6,6 meter og et træ tæt på skel mod vest på 7,8 meter. Derudover er der flere mindre træer/buske som er af ringe højde.

Træerne i skel og de øvrige nævnte træer vil dog ikke på nuværende tidspunkt give skygge på sagsøgers egen terrasse, udover at kristtjørnen foran terrassen vil kunne give lidt skygge i hjørnet af terrassen.

Derudover er det 3 store træer i forhaven som vil give skygge på sagsøgers egen ejendom, disse træer er dog ikke yderligere registreret.

Spørgsmål IB:

Skønsmanden bedes med henvisning til spørgsmål 2 komme med samme vurdering, dog med udgangspunkt i at træerne er henholdsvis 10 og 15 meter høje.

Svar på spørgsmål IB:

Besvarelse for træer sat til 10 meter i højden.

Ved træer på 10 meter, her vil tidspunktet for skygge ligeledes variere over året som for punkt 2, dog med en mindre forskydning. Se tillige de samskrevne data bilag B1. Dette er ved starten af maj måned ca. ved kl. 18-tiden og juni og juli ved kl. godt 18-tiden og i august ligeledes ved kl. godt 18-tiden.

Det betyder at der vil være en forskydning på ca. 2 timer hvis træerne kun er 10 meter i højden, dog vil der fortsat forefindes skygge på terrassen.

Besvarelse for træer sat til 15 meter i højden.

Ved træer på 15 meter, her vil tidspunktet for skygge ligeledes variere over året som for svaret 2. Se tillige de samskrevne data bilag B2. Dette er ved starten af maj måned ca. ved kl. 17-tiden og juni og juli ved kl. lidt i 18-tiden og i august ligeledes ved lidt i kl. 18-tiden.

Det betyder at der vil være en forskydning på ca. 1 timer hvis træerne kun er 15 meter i højden, dog vil der fortsat forefindes skygge på terrassen.

Spørgsmål IC:

Skønsmanden bedes redegøre for om dele af beplantningen/træerne ingen eller begrænset skyggevirksomhed har på sagsøgtes sagsøgers beboelsejendom og terrasse og i givet fald anføre hvilke træer, der er tale om.

Svar på spørgsmål IC:

Ovennævnte rettelse er aftalt på besigtigelsesmødet afholdt d. 14.11.2019 - sagsøgtes rettes til sagsøgers.

Da sagsøgtes træer er placeret parallelt med skellet til sagsøger vil beplantningen/træerne have stort set samme skyggevirksomhed på sagsøgers grundstykke.

Hvis det er terrassen som betragtes for skyggevirksomhed, er det hovedsagelig de træer som der står syd for sagsøgers sydlige facade som har en skyggevirksomhed på denne. De øvrige træer vil ikke have nogen betydning for skygge på selve terrassen, men vil dog have en skyggevirksomhed på sidebygningen og gavlen parallelt med skel på sagsøgers ejendom. ...”

Forklaringer

Der er afgivet forklaring af A, menighedsrådsformand E og skønsmand Erling Rasmussen.

A har forklaret blandt andet, at hun og ægtefællen i 1997 købte ejendommen beliggende D-vej 11A i F by, der er naboejendom til kirkegården. Huset blev bygget i 1827, men hun har fundet billeder, der viser, at huset allerede stod der i 1700 tallet. Der er en stor have på ca. 2400 kvadratmeter. Da de overtog ejendommen i 1997, var træerne på kirkegården ca. 5 til 7 meter høje. Hun har anslået højden ud fra gamle fotografier. Bøgetræerne skyggede, men det var kun helt nede i bunden af deres have. Resten af træerne skyggede ikke. Hun kunne have urtehøve og blomsterbede, hvilket ikke længere er muligt, fordi der er for mørkt i haven. De kan heller ikke have noget i drivhuset længere. Der er for mørkt en stor del af dagen. De kan heller ikke bruge haven socialt. I begyndelsen samlede de ofte familie og venner i haven, men det kan de ikke længere. Deres sociale liv er meget påvirket af, at deres ejendom ligger i skygge. Der er mørkt og koldt hos dem. Om sommeren går de med fleecetrøjer og lange bukser allerede fra klokken 17. Inde i huset er der også koldt og mørkt. Der er meget algevækst, der sætter sig på vinduerne. Tagfladerne er meget udsat for alger og mos. Deres græsplænen består udelukkende af mos. Der er ligeså meget mos på kirkegårdens græsplæne. Træerne fra kirkegården drysser store mængder af egeløv ned i deres have, der ikke formulerer, men skal køres på genbrugspladsen.

De har omkring 2010 anlagt en ekstra terrasse på den østlige side af grunden helt ind mod hækken for at få lidt sol. Klokken 17.30 ligger denne terrasse også

helt i skygge, så det er ikke længere muligt for dem at bruge terrassen. Det er både forhavet og baghaven der er skygget ind.

På arealet mellem kirkegårdsmuren og deres grund var der frem til 1967 et lille husmandssted. Kirken købte grunden og udvidede kirkegården. Hun ved ikke med sikkerhed, hvornår træerne på kirkegården blev plantet, men hun vil ud fra ældre fotografier anslå, at træerne blev plantet omkring 1970.

Der er ikke træer på deres egen grund, der skygger. Da de flyttede ind på ejendommen, stod der et stort kastanjetræ, som skyggede for naboen, og det har de beskåret. De har også en kristtjørn, der er kileformet. Den skygger på samme måde som en flagstang og forvolder ingen skade. Skyggen hos dem er fra skovtræerne på kirkegården.

Det fremgår af oversigtskortet, at der har stået 3 træer i deres forhavet. For enden af huset stod der et birketræ, der er blevet fjernet. Den midterste prik er et lærketræ, der er ca. 10 meter højt. Ude ved vejen står der et bøgetræ, der er højere end 10 meter. Den røde prik i baghaven markerer en tjørn på 10 til 12 meter, og de fire røde prikker i enden er buksbom og kristtjørn. Denne beplantning er ikke høj.

De bruger hele haven. Om morgenen sidder de på siden ud mod vejen. De har stynet kristtjørnen løbende for at undgå, at den blev for bred. Længst mod vest er der små syrenbuske. De er ikke ret høje og giver ingen skygge.

Menighedsrådsformand E har blandt andet forklaret, at han har boet i F by i 35 år, og at han har været medlem af menighedsrådet de sidste 12 år. Han blev formand for menighedsrådet for ca. et år siden. Som menighedsrådsformand er hans funktion at få tingene til at fungere. Han er mødeleder og træffer de beslutninger, der skal træffes. Det vil ofte være ham, man henvender sig til med spørgsmål omkring kirken.

Kirkegården er inddelt i 3 afdelinger. Der er den gamle del, hvor der er traditionelle grave med kister og urnegravsteder. Der er en anden afdeling på den nordøstlige del med de ukendtes grav. Der er ca. 180 gravpladser på denne del af kirkegården, og den bliver brugt meget. Der bliver lagt blomster. Egetræerne er sat for at give en afslappet stemning og samtidig en vis højtidelighed. Man kan kalde det for en mindelund. Han har ikke kunnet finde oplysninger om, hvornår den del af kirkegården blev etableret, men det kan godt passe, at det var omkring 1967 til 1970.

De store bøgetræer er 80 år gamle. Han er ikke helt klar over, hvornår egetræerne blev plantet, men han vil tro, at det var på det tidspunkt, hvor man købte husmandsstedet. Egetræer er forholdsvis langsomt voksende. Han vil mene, at

egetræerne er ca. 50 år gamle. Kirken har plejet træerne. I 2007 blev der fældet to træer, og de store bøgetræer blev kronebeskåret. I 2010 blev der foretaget beskæring og opstamning af træerne. Så vidt han ved, blev der ikke foretaget noget i 2017.

Der er et græsareal under træerne. Det er hans opfattelse, at græsplænen ser fin ud. Det ser pænt ud, når man kigger på det. Det bliver holdt rimeligt ved lige.

Egetræerne står ca. 5 til 7 meter fra skel. Det ser harmonisk og sammenhængende ud. Han er enig i, at træernes krongrene går ind over skellet.

Syns- og skønsmand Erling Rasmussen har vedstået sin erklæring, og har supplerende forklaret, at træerne på kirkegården står så tæt, at de danner en lige linje i toppen og dermed en lige linje i skyggen ind på nabogrunden. Træerne står som en tæt mur. Man kan se enkelte solstråler igennem, hvis man går ind under træerne.

På fotografiet i ekstraktens side 79 kan man se, at der kommer solstråler igennem, men det er kun som små klatter. Der er utroligt meget skygge. Man fornemmer ikke, at man sidder i solskin på noget tidspunkt. Han var på ejendommen på en varm dag. Der var køligt i skyggen. Klokkeren 17.23 lå terrassen længst væk på grunden i fuldstændig skygge. Hele grunden lå i skygge på det tidspunkt.

Klokken 16.00 nåede skyggen 1½ meter ind på terrassen. Knap halvdelen af grunden lå i skygge kl. 16.00, og det udvidede sig derfra. Det går relativt stærkt. Allerede kl. 18.00 ligger hele grunden i skyggen. Der er ikke en solplet tilbage. Det bliver værre, jo længere man kommer forbi august. I de dage er solens vinkel i forhold til jorden lavere, og træernes størrelse har endnu mere indvirkning på skyggen. I det tidlige forår vil der være skygge fra midt på eftermiddagen.

Det er hans opfattelse, at en kroneudtynding ikke giver ret stor mening. Det vil have en indvirkning på skyggen, men det vil kun medføre en tidsforskydning. I september og oktober vil der stadig være skyggevirkning på grunden. Såfremt kronerne bliver kappet ned til 10 meters højde, vil det give en forskydning i forhold til skyggen på 2 timer. Kl. 16 vil der være sol i 2 timer længere i forhold til. Klokkeren 18.00 vil hele terrassen være i skygge. Man får stadig fuld skygge senere hen på dagen.

I efteråret er solens vinkel lavere, og skyggevirkningen inde på grunden vil blive længere.

Fotografiet i ekstraktens side 67 er taget i november ca. kl. 17.00. Der er mindre løv på de træer, end på de resterende træer.

Træ nr. 1 skygger mere, end han først havde vurderet. Hvis man fjerner træ nr. 1, vil det give en lille forbedring, men ikke en væsentlig forbedring. Det vil alene medføre en tidsforskydning. Dette træ skygger mest ind på terrassen. Selvom man fjernede det forreste træ, så vil de andre træer blive bestemmende for skyggen, da træerne er lige høje.

Tilvæksten på træerne kan være højere end 40 cm om året, men den er nok ikke lavere. Tilvæksten er afhængig af jordforholdene på stedet, tørke og vejr og vind. Tilvæksten er ikke så stor i begyndelsen, men når træerne har gode vækstbetingelser, vil den stige. Når træerne når op i stor højde, vil tilvæksten aftage. Tilvæksten kan have stået næsten i stampe, når der har været tørre somre. Træerne er omkring 18 til 22 meter høje. Han har ikke kompetence til at svare på, hvor høje træerne var i 1997. Han vil gætte på, at de har været halv størrelse af, hvad de er i dag. Kronens størrelse bliver også større efterhånden, som træet gror op af. I takt med at trækronerne vokser i bredden, vil skyggevirksomheden også blive tættere.

Bøgetræerne skygger ikke på terrassen bag ved huset, men vil skygge i resten af haven. Hvis bøgetræerne er 80 år gamle i dag, har de været noget mindre i 1997, men han kan ikke sige noget om hvor meget. Bøgetræer er langsomt voksende. Der vil have været en forøgelse i tæthed og højde siden 1997.

Hvis man fælder 3 til 4 træer og laver kronereduktion på de resterende, kan det have en indvirkning på skyggevirksomheden. Træerne nr. 1 og nr. 2 og de to træer syd for er til den største gene for terrassen. Hvis man lader resten af træerne stå, vil det alene give en tidsforskydning. Der vil fortsat være relativt meget skygge om sommeren.

En beskæring vil give en forlængelse af den tid, man har sol i haven. Træerne vil blive kedelige i det øjeblik, de bliver beskåret, men det vil fortage sig.

Det er usikkert, om træerne vil overleve en sådan beskæring. Han er bekendt med et sted i Herning, hvor en del bøgetræer er blevet kraftigt beskåret, uden at træerne er gået ud. Han er ikke klar over, om egetræer har den samme egenskab. Et ældre træ er mere sårbart end et yngre træ. Beskæringen skal foretages af en professionel, der har forstand på det.

Bøgetræerne i det sydlige hjørne har også betydning for skyggeindfald på grunden. Træerne langs med vejen har ingen betydning for skyggeindfaldet.

Hvis man skal favorisere terrassen, kan man prioritere at fjerne de 4 egetræer. Hvis man skal favorisere den øverste del af grunden, så er det ca. 10 træer fra nr. 1 og nr. 2, der skal fjernes, sådan at sidebygningen kan få lidt sol en gang i

mellem. Bygninger har godt af at blive tørre, og det er ikke en mulighed, hvis de ligger i skygge. Træerne nr. 3 og nr. 7 og syd herfor giver en væsentlig skyggevirkning.

Man skal vedligeholde en beskæring, hvis det skal have en effekt. Der er tale om meget markante træer.

Parternes synspunkter

A har i sit påstandsdokument anført følgende:

”... Det gøres gældende, at skyggevirningen fra træerne på sagsøgtes ejendom langt overstiger, hvad sagsøgte skal tåle efter naboretlige regler, og at sagsøgte derfor skal fjerne træerne eller subsidiært topkappe træerne til 6-8 m højde.

Det påvirker sagsøger psykisk, at sagsøgers ejendom gennem hele sommeren i det væsentlige henligger i skygge, og at sagsøger ved ophold på sin ejendom altid er nødt til at bære beklædning, der ikke svarer til årstiden, som følge af skygge og kuldepåvirkning.

Omhandlede træer er sagsøgtes ejendom – og befinder sig på sagsøgtes ejendom, hvorfor det alene er sagsøgte, der skal afholde udgifterne, der måtte være forbundet med fjernelse eller topkapning af træerne.

Træerne på sagsøgtes ejendom overskrider skellet til sagsøgtes ejendom. Sagsøger har ikke givet tilladelse hertil. Sagsøgte skal fjerne den del af træernes kroner, der overskrider skellinjen til sagsøgers ejendom.

Det bestrides, at der foreligger særlige omstændigheder, eller gælder særlige naboretlige regler for sagsøgte med henvisning til, at sagsøgtes ejendom er en kirke.

Sagsøgers ejendom er opført i 1827, og er således opført forud for, at de af nærværende sag omhandlede træer er plantet, det var således kendeligt for sagsøgte, da træerne blev plantet, at disse med tiden ville få en

størrelse, der ville være i strid med naboretlige tålegrænser. ...”

B Kirkekasse har i sit påstandsdokument anført følgende:

”... Med henvisning til den udarbejdede syn og skøns erklæring kan det konkluderes at skyggevirningerne først starter ved 16 -17-tiden på sagsøgtes terrasse på boligens sydside, og at terrassen først ligger i skygge ved 17-18 tiden. Den anlagte terrasse mod skel på modsatte

side af sagsøgtes ejendom bliver ikke synderligt påvirket af skyggevirkninger, og ligger derfor i sol hele eftermiddagen/aftenen.

Der er således områder på sagsøgers grund som ikke er påvirket af skyggevirkninger fra træerne.

Ligeledes konkluderer skønsmanden at solen vil skinne igennem egetræerne under trækronerne når solen bevæger sig mod vest, hvorfor der ikke vil være tale om fuldstændig skygge.

I forhold til træerne nord for beboelsesejendommens sydlige facade vil skyggen fra disse hovedsageligt ramme sagsøgers garagebygning, indkørsel, samt dele af forhaven. Skyggen vil først ramme sidst på eftermiddagen.

Skyggevirkningen på sagsøgers grund vil således være begrænset til sidst på eftermiddagen i sommermånederne, og selv her vil der ikke være fuld skygge på hele grunden.

Henset til at sagsøgers nabo (sagsøgte) er en kirke med tilhørende kirkegård foreligger der omstændigheder ved en sådan type ejendom, som gør at man i forhold til almindelige naboretlige tålegrænser, må tåle andet og mere end hvis ”naboen” var et almindeligt parcelhus i et villakvarter. På samme måde som hvis man havde bosat sig op af en park eller lignende.

Endvidere skal det bemærkes, at de pågældende træer er plantet, som en vigtig del af en af kirkegårdens gravpladser, hvorfor en fældning eller styning af de pågældende træer vil være skæmmende for gravstedet.

Som det fremgår af syn- og skønserklæringer er ingen af de omhandlede træer plantet i skel. Samtlige træer er placeret på sagsøgtes grund.

Da sagsøger købte deres ejendom i 1997 var samtlige af de omhandlede træer der allerede og var på dette tidspunkt minimum 30 år gamle og de 2 store bøgetræer væsentlig ældre. Træerne var på dette tidspunkt minimum 12 meter høje, hvorfor der allerede der forekom skygge både i sagsøgers have samt på terrassen. Ved sagsøgers køb af ejendommen var skyggevirkningerne således til stede om en kendt faktor for sagsøger.

Sagsøgte har løbende beskåret og stynet de omhandlede træer, og der foreligger ikke gener som er usædvanlige for steder med ældre træer.

Sagsøgte har således ikke overskredet de naboretlige regler om tålegrænse, og sagsøger kan derved ikke kræve de pågældende træer fældet eller topkappet i henhold til de naboretlige regler, ligesom sagsøger heller ikke kan kræve at samtlige træer maksimalt må have en højde på 10 meter.

Det bestrides afslutningsvis, at de eventuelle overhængende grene skulle være til gene for sagsøger. ...”

Parterne har under hovedforhandlingen nærmere redegjort for deres opfattelse af sagen.

Rettens begrundelse og resultat

Retten lægger til grund, at udvidelsen af kirkegården og plantningen af de omhandlede træer skete på et tidspunkt, hvor huset på A's ejendom var opført, og at skovtræerne måtte forventes i løbet af en årrække at blive store i både højde og bredde.

Det lægges samtidig til grund, at sagsøgte's ejendom, der er en kirkegård, var beplantet med de omhandlede bøge- og egetræer på det tidspunkt, hvor A købte ejendommen i 1997, og at træerne, der dengang var henholdsvis omkring 60 år og 30 år gamle, må have været forholdsvis store.

Efter oplysningerne i syns- og skønserklæringen og forklaringerne fra A og skønsmand Erling Rasmussen lægger retten til grund, at træerne på kirkegården på grund af deres antal og højde står som en tæt mur, der skygger så meget på A's ejendom, at der store dele af eftermiddagen og om aftenen ikke er sol på A's terrasser eller i haven i øvrigt, ligesom sidebygningen en stor del af tiden henligger i skygge. A har betydelige gener fra træerne i form af nedfald, skyggevirksomhed, manglende udnyttelsesmuligheder af haven og påvirkning af bygninger på ejendommen.

Under hensyn til omfanget af de ulemper, som træerne på kirkegården påfører A's ejendom, har A efter almindelige naboretlige regler krav på, at der sker en væsentlig begrænsning af disse ulemper. Der skal på den anden side tillige tages hensyn til, at træerne på sagsøgte's ejendom står på en kirkegård, og er en vigtig del af en af kirkegårdens gravpladser.

Retten finder ikke, at der er grundlag for at imødekomme A's krav om en fuldstændig fjernelse af samtlige egetræer og bøgetræer på sagsøgte's ejendom indtil 19 meter ind fra skellet mod hendes ejendom.

Efter oplysningerne i syns- og skønserklæringen lægger retten til grund, at det ene af bøgetræerne, indtegnet som nr. A, og 2 af egetræerne, indtegnet som nr. 1 og nr. 2, rækker ind over skellinjen til A's ejendom. Parterne er enige om, at træer, der rækker ind over skel, skal beskæres således, at skellet ikke overskrides.

For så vidt angår de 2 ca. 80 år gamle bøgetræer, nr. A og nr. B, finder retten, at en beskæring skal foretages således, at omfanget af ulemperne begrænses væsentligt men under samtidig hensyntagen til bøgetræernes fortsatte overlevelse. Retten tager derfor LA's subsidiære påstand til følge, således at de 2 bøgetræer (A og B) skal beskæres ca. 6 meter i højden til ca. 16 meters højde, og kronereduceres tilsvarende i bredden. Træerne skal fremover holdes i denne højde og bredde. Retten finder dog ikke tilstrækkeligt grundlag for at træffe bestemmelse om, at beskæringen skal foretages årligt.

Efter de foreliggende oplysninger vurderer retten, at der kan tilvejebringes acceptable forhold for A's ejendom ved at fjerne træerne nr. 3 og nr. 7 samt de 4 egetræerne syd herfor og ved at beskære de 4 tilbageværende egetræer syd for nr. 5 (træ nr. 4 og de 3 træer øst for træet) samt det østligste træ ud fra nr. 5 ned til en højde på ca. 12 meter.

Træerne nord for nr. 5 kan, bortset fra det østligste træ, blive stående i fuld højde. Sagsøgte kan plante nyt på området, hvor træerne er fjernet, men en eventuelt ny beplantning skal holdes i en højde på maksimalt 8 meter.

Fristen for fældning og beskæring af de omhandlede træer fastsættes til udløb den 1. april 2022. Der er herved taget hensyn til, at beskæringen kan foretages på det tidspunkt af året, der bedst sikrer træernes fortsatte overlevelse.

Efter sagens udfald sammenholdt med parternes påstande skal parterne hver især bære egne udgifter til advokat. Udgifterne til retsafgift og udgifterne til syn og skøn skal deles lige mellem parterne, jf. retsplejelovens § 313, stk. 1.

Retsafgiften udgør 500,00 kr. og udgifterne til syn og skøn udgør i alt 57.288,00 kr., i alt 57.788,00 kr.

THI KENDES FOR RET:

Sagsøgte skal fjerne alle dele af træerne på sagsøgtes ejendom, der overskrider skellet til sagsøgers ejendom.

Sagsøgte skal anerkende, at bøgetræerne længst mod syd (A og B) skal beskæres ca. 6 meter i højden til ca. 16 meters højde, og kronereduceres tilsvarende i bredden.

Sagsøgte skal anerkende, at fjerne træerne angivet som nr. 3 og nr. 7 samt de 4 egetræerne syd herfor og at beskære de 4 tilbageværende egetræer syd for træ nr. 5 samt det østligste træ ud fra træ nr. 5 ned til en højde på ca. 12 meter.

Sagsøgte skal anerkende, at træerne fremover skal holdes i denne højde og bredde.

Sagsøgte skal anerkende, at en eventuel ny beplantning skal holdes i en højde på maksimalt 8 meter.

Fristen for fældning og beskæring af de omhandlede træer udløber den 1. april 2022.

B Kirkekasse skal til A betale sagsomkostninger med 28.894,00 kr.

Beløbet skal betales inden 14 dage.

Sagsomkostningerne forrentes efter rentelovens § 8 a.

ØSTRE LANDSRET
DOM
afsagt den 7. juni 2022

Sag BS-11635/2021
(11. afdeling)

G Menighedsråd (advokat Josephine Fie Legarth
Aggesen)

mod

A
(advokat Sten Corfix Jensen)

Retten i Næstved har den 23. februar 2021 afsagt dom i 1. instans (sag BS-24712/2018).

Landsdommerne Ole Dybdahl, Finn Morten Andersen og Kasper Madsen (kst.) har deltaget i ankesagens afgørelse.

Påstande

Appellanten, G Menighedsråd, har gentaget sin påstand for byretten om frifindelse, subsidiært at menighedsrådet tilpligtes at fælde et eller flere af træerne med numrene 6, 12, 13, 18 og 20, jf. bilag A til den supplerende skønserklæring af 28. februar 2022 fra skønsmand Erling Rasmussen.

Indstævnte, A, har nedlagt påstand om, at appellanten skal fælde samtlige egetræer og bøgetræer på appellantens ejendom D-vej 11A, afgrænset således, at det er træerne langs skellet til appelindstævntes ejendom, og ind til 19 meter ind fra skellet mod appelindstævntes ejendom,

Subsidiært skal appellanten fælde træerne A, B, 1-4, 7, 16 og 18-20.

Mere subsidiært skal appellanten beskære bøgetræerne længst mod syd (A og B) ned til 16 meters højde, og kronereducere bøgetræerne tilsvarende i bredden. Appellanten skal anerkende, at træerne fremover skal holdes i en højde på max 16 m, og at træerne årligt kronereduceres i bredden. Alle egetræer syd for træ nr. 5 skal fældes.

Appellanten skal anerkende, at eventuel nyplantning ikke må overstige 6 – 8 m højde, og løbende skal kronereduceres med henblik på overholdelse af højdekravet på 8 meter.

4 træer stående på linje fra og med træ nr. 5 til gavl på appelindstævntes sidebygning, samt det første egetræ nord for linjen, længst mod øst topkappes til max. 12 meters højde. Appellanten skal anerkende, at træerne løbende skal kronereduceres med henblik på at højdekravet på 12 meter ikke overskrides.

Appellanten skal fjerne alle dele af træerne på appellantens ejendom, der overskrider skellet til appelindstævntes ejendom.

Mere subsidiært skal appellanten topkappe samtlige egetræer og bøgetræer på appellantens ejendom D-vej 11A, afgrænset således, at det er træerne langs skellet til appelindstævntes ejendom, og indtil 19 meter ind fra skellet mod appelindstævntes ejendom, og at disse topkappes ned til 6-8 meters højde.

Appellanten skal anerkende, at træerne langs skellet til appelindstævntes ejendom, og indtil 19 meter ind fra skellet mod appelindstævntes ejendom, maksimalt må være 10 m høje.

Appellanten skal fjerne alle dele af træerne på appellantens ejendom, der overskrider skellet til appelindstævntes ejendom.

Mest subsidiært har indstævnte påstået stadfæstelse.

Supplerende sagsfremstilling

Af en udtalelse dateret den 17. december 2007 fra daværende kirkegårdskonsulent Susanne Guldager til Næstved Provsti i anledning af et naboønske om fældning af visse af de træer, der befinder sig på kirkegårdens grund, fremgår bl.a., at hendes anbefaling i forlængelse af besigtigelse af de omhandlede træer var, at de to store bøgetræer [betegnet som træ nr. A og B i bilag A til den supplerende skønserklæring] ikke fældes, men at træerne kunne gives en nænsom kronegennemgang, hvor enkelte grene fjernes for at lette kronen. Derimod kunne et piletræ og et elmetræ, der antageligt var selvsåede, anbefales fældet,

da de ikke bidrog positivt til helheden, ligesom naboens ønske om mere lys derved kunne imødekommes.

Af et brev af 28. juli 2017 fra A og H til G Menighedsråd fremgår bl.a.:

”Ønske om beskæring/fældning af generende træer

Efter samtale med – og opfordring fra – biskop Peter Fischer-Møller og efterfølgende provst Vagn Birk Jensen, skal vi hermed atter en gang appellere til menighedsrådet om at foranledige, at der sker beskæring/fældning af træer på kirkegårdens østlige areal. Begrundelsen er, at træerne forårsager meget massive skyggegener på vores grund, og vi er af den opfattelse, at tålegrænsen efter de naboretlige regler er overskredet.

...

Anno 2007

I sensommeren 2007 rettede vi henvendelse til daværende kirkeværgen I med ønske om beskæring/fældning af to bøgetræer på kirkegårdens sydøstlige del grundet stigende udfordringer med skygge og nedfaldsgener på vores grund. Sagen blev behandlet i provstiudvalget, der besluttede at lade kirkegårdskonsulent Susanne Guldager vurdere sagen.

Som resultat heraf besluttede menighedsrådet efterfølgende at lade det mindre piletræ samt elmetræ nær skellet fælde. Fsva. bøgetræerne, som på daværende tidspunkt var de primære genevoldere, blev det anbefalet at give dem en nænsom kronegennemgang, hvor enkelte grene skulle fjernes for at lette kronen.

Det bemærkes, at kronebeskæringen af bøgetræerne var særdeles begrænset og ikke ændrede synligt på skyggeproblematikken på vores grund.

Anno 2010

I forsommeren 2010 tog vi atter kontakt til G menighedsråd, idet de mange – og relativt tætplantede egetræer nu havde nået en højde, der udover betragtelige nedfaldsgener også fuldstændig frarøvede os sol på vores primære opholdssteder omkring huset i eftermiddags- og aftentimerne.

...

Menighedsrådet besluttede herefter at lade foretage en opstamning/beskæring af enkelte af de egetræer der står vores grund nærmest. Dette ville ske over en årrække. Dette er nu sket, men desværre har vi kunnet konstatere, at menighedsrådet ikke har forstået arten af generne, idet beskæring af de nederste grene/opstamning af egetræerne på ingen måde ændrer på, at træerne fortsat skygger for solen på vores grund.

Anno 2017

Træernes højde på min. 25-30 meter – sammen med den tætte placering af træerne – betyder, at solen i eftermiddags- og aftentimerne overhovedet ikke kan trænge igennem løvet, hvilket medfører en markant skyggeproblematik på hele grunden.

Skyggeproblematikken består i, at vores grund fra eftermiddagstimerne overvejende er dækket af skygge samt at vores terrasse – og primære opholdssted – nærmest huset ligger delvist i skygge fra kl. 15.00 - 15.30, og efter 16.00 - 16.30 er terrassen og området omkring huset fuldstændig dækket af skygge. Skyggen betyder i praksis, at der bliver koldt og mørkt på terrassen og opholdsområderne omkring huset på det tidspunkt af dagen, hvor vi som erhvervsaktive er hjemme, hvorfor den almindelige anvendelse af terrassen til grillning og hygge omkring aftenmåltidet ikke længere er mulig – og det er forfærdeligt ærgerligt. Efter kl. 18.00 forefindes der ingen sol på anvendelige dele af grunden overhovedet.

Hertil kommer, at de mange skyggetimer i stærkt omfang begrænser udnyttelsesmuligheder for anlæggelse af en alsidig have, herunder urtehave og bede med blomster, samt medfører massiv mosdannelse på græsarealerne – og tagfladerne.

Vi skal derfor hermed formelt genfremsætte vort anbringende vedrørende ønske om reduktion af de massive gener, som bøge- og egetræerne på den østlige del af C kirkegård påfører os i form af skygge og nedfald.

...”

Af en udtalelse dateret den 26. marts 2018 fra kirkegårds konsulent Charlotte Skibsted til Næstved Provsti i anledning af den modtagne klage fra A og H fremgår bl.a., at hendes anbefaling i forlængelse af besigtigelse af kirkegårdens østlige træbeplantning var, at der bør værnes om de to ca. 80 år gamle bøgetræer længst mod syd samt de senere indplantede egetræer, der som lundagtig skovplantning giver kirkegården et vigtigt særpræg. Bøgetræerne skulle ifølge Charlotte Skibsted ikke ryddes, hvorimod der under den fremtidige drift af skovplantningen kunne foretages let opstamning i træerne, fjernelse af døde grene og evt. rydning af et enkelt mindre træ lige ud for naboens hus.

Af en mail af 3. maj 2018 fra menighedsrådsformand I til A fremgår, at provstiudvalget ikke ville give tilladelse til fældning eller beskæring af de to store bøgetræer, men alene fældning af et træ som nærmere vist på et til mailen vedhæftet foto.

Der er for landsretten fremlagt en række fotos af træerne med og uden løv samt af det omkringliggende område optaget i marts 2021, maj 2021 samt marts 2022.

Landskabsarkitekt MDL Jens Hendeliowitz har til brug for landsrettens afgørelse afgivet en skønserklæring af 10. februar 2022. Det fremgår heraf blandt andet:

"6. Den overordnede ramme for syn og skøn

Dette syn og skøn angår træerne på den østligste del af C Kirkegård (Egelunden). Som det fremgår af den endelige ankestævning, er det menighedsrådets opfattelse, at der knytter sig tungtvejende kirkelige, arkitektoniske og kulturarvmæssige værdier til kirkegårde, og at der derfor er særlige hensyn at tage til træernes æstetiske funktion og deres sammenhæng både for så vidt angår kirkegårdsanlægget og en arkitektonisk helhed bestående af kirken, kirkegården i sin helhed og omgivelserne.

Dette syn og skøn skal belyse disse forhold.

7. Beskriv skønsforretningen.

Generelt bør man ikke plante træer eller anden plantevegetation, der generer ens naboer eller naboejendomme. I særdeleshed har den danske folkekirke en moralsk forpligtelse til ikke at genere sine medmennesker. I den konkrete sag er det helt klart, at *de omhandlende træer inkl. de 2 bøgetræer er plantet langt senere* end opførselsåret for naboejendommen. Dermed har kirken ikke haft øje for eller tænkt over, at egelunden og de 2 bøgetræer på sigt ville give de i sagen omtalte gener på naboejendommen.

Under skønsforretningen d. 31. jan. d.å. blev det fra kirkens side oplyst, at kirken selv for nogle år siden havde fældet nogle store bøgetræer langs kirkemuren mod vest med den begrundelse, at træerne forstyrrede indkig til kirken fra landskabet og at træerne på sigt ville ødelægge kirkemuren. Dvs. at kirken har forståelse for, at man skal tage hensyn til æstetiske og skadelige virkninger, når det drejer sig som interne forhold, men at kirken har mindre forståelse for æstetiske og skadelige virkninger, når det drejer sig om hensynet til naboejendomme.

8. Spørgsmål fra rekvirenten

...

Spørgsmål 1: Skønsmanden bedes beskrive træernes funktion og betydning for kirkegårdsanlæggets æstetiske, arkitektoniske, landskabelige og kulturarvmæssige værdi, herunder for den arkitektoniske helhed bestående af kirken, kirkegården i sin helhed og omgivelserne.

Svar på spørgsmål 1:

Æstetisk, arkitektonisk og landskabeligt danner egelunden og de 2 bøgetræer i dag en fin helhed både for kirke, kirkegården i sin helhed og landskabet, som de står i dag *ubeskåret*. Den kulturhistoriske værdi af beplantningen er af væsentlig mindre betydning bl.a. qua beplantningens re-

lativt unge alder, samt at antallet af egetræer burde have været væsentlig mere udtyndet, hvis egelunden skulle have givet tilstrækkeligt lys og luft til et sundt græstæppe under træerne.

Med hensyn til træernes indvirkning/funktion for omgivelserne er det uomtvisteligt, at dele af egelunden og de 2 bøgetræer har en voldsom negativ betydning for naboejendommen.

Spørgsmål 2: Skønsmanden bedes beskrive, hvilken betydning det vil have for træernes funktion og betydning i ovennævnte sammenhæng, hvis træerne fældes og/eller beskæres, sådan som det følger af byrettens dom.

Svar på spørgsmål 2:

Hvis træerne beskæres, som det følger af byrettens dom, vil det have væsentlig negativ indvirkning på træernes funktion som æstetisk, arkitektonisk og landskabelig helhed. Hverken eg eller bøg egner sig i den pågældende størrelse til beskæring. Træerne vil danne forkrøblede og uharmoniske kroner og stå i skærende kontrast til de tilbageblevne fuldkronede egetræer.

Derimod vil det give god mening at fælde alle de berørte træer inkl. de 2 bøgetræer, idet de tilbageblevne egetræer stadig vil danne en fin lille lund af fuldkronede træer og dermed bevare kirkegårdsanlæggets æstetiske, arkitektoniske, landskabelige værdier også selvom der udtyndes/fældes yderligere i de resterende egetræer for at give tilstrækkeligt lys til græstæppet under træerne.

Spørgsmål 3: Skønsmanden bedes beskrive risikoen forbundet med den beskæring, som fremgår af byrettens dom, herunder i forhold til råd- og svampeangreb og reduktion af træernes restlevetid.

Svar på spørgsmål 3:

At beskære både eg og bøg i den pågældende størrelse er forbundet med betydelig risiko for både svampe og rådagreb og vil med meget stor sandsynlighed forkorte træernes restlevetid betydeligt."

Endvidere har skønsmanden Erling Rasmussen afgivet en supplerende erklæring til brug for landsrettens afgørelse af sagen. Af denne skønserklæring, der er dateret den 28. februar 2022, fremgår blandt andet følgende:

"Spørgsmål SS 1: Skønsmanden bedes beskrive, hvilken betydning den i maj 2021 foretagne fældning og soignering af træer har for skygevirkningen på A's grund?

Svar på spørgsmål SS 1:

Redegørelse for hvad jeg kan konstatere i forbindelse med fældning og beskæring af træerne:

1. Der kan konstateres at der er fældet 3 træer i områder, alle træer er nummeret inkl. de fældede træer
(Aftalt på skønsforretning at jeg skulle udarbejde en oversigtsplan hvor alle træer var nummereret)
 - Træ nr. 11 – fældet
 - Træ nr. 17 fældet
 - Træ nr. 21 fældet (Dette stemmer dog ikke overens med den efterfølgende modtagne tegning over fældede træer her er det træ nr. 20 som er markeret)
2. Beskæring af træer.
 - A. Beskæring af bøgetræer: Her er det kun træet betegnet A som der er beskåret lodret ind mod nabohaven, træet rækker dog fortsat ind over skellet.
 - B. Beskæring af Egetræer: Her er der beskåret i bunden af kronerne på enkelte træer, samt beskåret lodret ved træerne som stak ind over skellet. Der er ikke beskåret i toppen af træerne overhovedet.

Besvarelse af spørgsmål SS1:

De fældede træer nummeret som nr. 11, 17 og 21 har ikke nogen betydning for skyggevirkningen på nabogrunden, da de træer som er fældet, har stået sammen med andre træer som bibeholder skyggevirkningen på grunden. Den eneste lille ændring som jeg vurderer det er at der kan være en midlertidig mindre skyggevirkning ved træ 20 som er et spinkelt træ, dette vurderer jeg dog som midlertidigt da det tilbageblevne træ (træ 20) vil få mere lys og vil derfor hurtigt øges i vækst og derved opretholde skyggevirkningen.

Beskæringen af træerne vil her have en meget lille betydning på skyggevirkningen, her er det hovedsagelig træ nr. 7 (har ikke indvirkning på skyggen på terrassen) og træ nr. 20 som delvis ligger i skygge fra bøgetræerne. Skyggevirkningen fra beskæring af de nederste grene på træ 7 og træ 20 vil først have lidt betydning sidst på dagen hvor solen står lavt på himlen.

Spørgsmål SS 2: Skønsmanden bedes oplyse, om det fortsat er skønsmandens opfattelse, at træerne "står som en tæt mur". Skønsmanden bedes i denne forbindelse redegøre for, hvilken betydning det har for vurderingen, at eg er et lystræ, dvs. et træ der tillader forholdsvis store

mængder lys at trænge igennem kronen.

Svar på spørgsmål SS 2:

I enden ud mod vejen vil fældning af træ nr. 11 og 17 inklusiv beskæringen, ikke ændre på at træerne står som en tæt mur, årsagen hertil er at træerne står relativt tæt i den ende.

I den bagerste del af kirkegården, her vil fjernelse af træ nr. 21 åbne lidt op for at træerne opfattes som en tæt mur, dog vil der fortsat være skyggevirkning fra træerne ind på nabogrunden.

I forholdet omkring at egetræerne er et lyst træ og der derfor slipper store mængder lys igennem, det var ikke den opfattelse som der umiddelbart var ved besigtigelsen foretaget d. 31.07.2020, her kunne det konstateres at der slap lyspletter igennem men den generelle opfattelse af at man befandt sig i skygge. Se tillige billeder vedlagt som bilag i alt 4 stk.

Det kan dog ikke udelukkes at når træ 21 er fældet, vil det når lyset kommer fra den retning ind mod terrassen kunne komme lidt mere gennemskin, da det tilbageblevne træ nr. 20 er pt. ret spinkelt, men det regnes kun for at være midlertidigt da træ nr. 20 påregnes at tage til i vækst da træ nr. 21 ikke skygger herfor mere. Det skal dog bemærkes at haven og terrassen stadig ligger i skygge, og at det er gennemskin som der er tale om."

Der er videre til brug for landsrettens afgørelse fremlagt forskellig litteratur vedrørende kirkegårde, herunder et nummer af tidsskriftet "Kirkegården" fra august 2014 med temaet Kirkegårdens Værdier.

Forklaringer

A har afgivet supplerende forklaring. Anna Helleberg Kluge har endvidere afgivet forklaring.

A har forklaret blandt andet, at hendes ejendom er beliggende D-vej 9.

Tomaterne i drivhuset får ikke sol nok og modner derfor ikke. Huset henligger i skygge, og vinduerne får en klistret belægning, som stammer fra træerne på kirkegården. Huset blev renoveret i 2009-2010, men væggene, der blev filset, er begyndt at få mørke plamager, fordi de ikke får sol nok. Det oprindeligt hvide hus er derfor ikke længere hvidt. Om efteråret indsamler de betydelige mængder egeløv, som ikke formulder. Derfor må de køre store mængder blade på genbrugspladsen. Der er kun et trådhegn ind mod kirkegården. Man kan derfor fra kirkegården se ind i hendes have, hvor der ikke er steder, hvor hun er fri for indkig. Opstamningen af træer har ikke gavnet – heller ikke for solens skyggevirkning. Der er kommet mere sol på kirkegården, men ikke i hendes have.

Terrassen mod øst blev anlagt i 2010 på grund af, at hun allerede dengang havde problemer med skyggevirkningen fra træerne. Efter et par år var træerne

dog vokset så meget, at også den terrasse blev ramt af skyggen fra træerne. Der er en lille solplet nord for terrassen, men det er en flygtig plet, som hurtigt forsvinder. Der er ikke i haven noget sted, hvor man kan få sol sidst på eftermiddagen og om aftenen. Der er kun pletvis sol, som flytter sig.

Hun har ikke fra kirkens side oplevet nogen form for anerkendelse af hendes problem. Dem, hun har talt med, har alene set på, om det ser pænt ud inde fra kirkegården. Situationen påvirker hende meget. Når hun kommer hjem fra arbejde, er det deprimerende at stige ud af bilen i skygge og kulde. Der er også koldt i huset, som ikke opvarmes af solen, fordi det ligger i skygge.

Bygningen med rødt tag mod øst på grunden er en garage med redskabsrum, som dog er revet ned, idet der var fare for sammenstyrtning. Der er heller ikke sol på den del af grunden, hvor denne bygning lå.

Anna Helleberg Kluge har forklaret blandt andet, at hun er teolog og har været provst i Næstved provsti gennem 4 år. Før da var hun sognepræst i 12 år i Korsør.

Provsten er den øverste kirkelige myndighed i provstiet og fører tilsyn med præster og menighedsråd på biskoppens vegne.

For så vidt angår kirkegårdene fører hun tilsyn med, at menighedsrådene ikke ødelægger den kulturarvmæssige værdi. Der er provstesyn hvert fjerde år, og ellers aflægger hun besøg, hvis der opstår konkret behov. Så vidt hun husker, er der ikke fjernet større træer fra området i hendes tid. Uden for kirkemuren har menighedsrådet fri rådighed, og hendes tilladelse til ændringer er uforholdsmæssig.

Træer har stor betydning på en kirkegård og en særlig betydning på den konkrete kirkegård, hvor der er 180 gravsteder blandt træerne. Det er ikke blot en park, men et særligt rum for sorg og sorgbearbejdning. Derfor tilstræbes et roligt rum, hvor man kan opleve så stort et nærvær som muligt. Den traditionelle kirkegårdsindretning med små haver kan i dag virke fremmedgørende på mange, der ikke kan finde ro heri, men søger de større rum med præg af en park. Det har således været meget fremsynet, at man i sin tid anlagde denne kirkegård, som er unik i Næstved provsti, og som det er tydeligt, at mange benytter. Mange flere end tidligere vælger i dag at få asken spredt eller at blive bisat på en skovkirkegård.

Hvis træerne fjernes, vil man ændre udtrykket markant og tage det private rum, som det er, fra mange mennesker. Der findes ikke noget tilsvarende sted i Næstved provsti. Det er blevet vurderet, hvor mange træer, der kan fjernes, med henblik på at imødekomme A, uden at stedet tages

fra de mange mennesker, som benytter det. Det er vurderingen, at der ikke kan gøres mere. Det vil være et stort indgreb, hvis træerne fjernes.

Det har betydning for hende, at der er en nabo, som ikke er glad for kirken som nabo, men det er hendes opfattelse, at der ikke kan gøres mere, uden at det fører til en markant ændring af gravpladsen. Det hensyn og hensynet til dem, der er knyttet til området, vægter hun højere end hensynet til naboen. Hun havde set anderledes på sagen, hvis der ikke havde været tale om en gravplads.

Anbringender

Parterne har i alt væsentligt fremført anbringender i overensstemmelse med deres påstandsdokumenter for landsretten.

Af G Menighedsråds påstandsdokument fremgår bl.a.:

”...

Sagen handler om Egelunden, der er en fælles anonym begravelsesplads for pt. 180 afdøde tilknyttet F By Kirke, og hvor pårørende dagligt kommer. Der knytter sig tungtvejende kirkelige, arkitektoniske og kulturarvmæssige værdier til kirkegårde, og træerne i Egelunden er de bærende elementer på kirkegårdens fællesgravplads. Træerne udgør således selve den anonyme fællesgravplads.

Sagen angår spørgsmålet om, hvorvidt den naboretlige tålegrænse er overskredet i relation til A's ejendom, beliggende D-vej 9, som følge af gener fra de to bøgetræer og egetræerne i Egelunden, herunder navnlig om menighedsrådet af den grund kan tilpligtes at fælde eller beskære træerne og vedligeholde visse træer i en given højde og bredde fremover.

Ved dom af 23. november 2021 blev menighedsrådet dømt til (1) at fjerne alle dele af de træer, der overskred skellet til A's ejendom, (2) at anerkende, at de to bøgetræer skal beskæres ca. 6 meter i højden til ca. 16 meters højde og kronereduceres tilsvarende i bredden og (3) at anerkende at fjerne i alt 6 egetræer og beskære 5 egetræer ned til en højde på ca. 12 meter. Endelig blev menighedsrådet dømt til (4) at anerkende, at træerne fremover skal holdes i denne højde og bredde, og at (5) en eventuel ny beplantning skal holdes i en højde på maksimalt 8 meter.

Efter byrettens dom og efter rådgivning fra kirkegårds konsulenten er der gennemført følgende på kirkegården i relation til Egelunden:

De to bøgetræer:

1. Grene, der hang ind over skel, er fjernet
2. Træerne er soigneret, dvs. døde og hensygnende grene er bortskåret
3. Efterladte stubbe fra tidligere beskæringer er bortskåret
4. Trækronerne er løftet, dvs. de nederste grene er bortskåret

Egetræerne:

1. Tre egetræer er fældet
2. Træerne er soigneret, dvs. døde og hensygnende grene er bortskåret
3. Efterladte stubbe fra tidligere beskæringer er bortskåret

...

Det er menighedsrådets opfattelse, at yderligere opfyldelse af byrettens dom vil være skæmmende og ødelæggende for kirkegården som helhed og navnlig den anonyme fællesgravplads, hvis karakter vil blive ændret markant. Tilbageværende træer vil desuden være i stor risiko for at forgå.

3. SAGSFREMSTILLING

F By Kirke er opført i middelalderen, ca. år 1100. Kirkegården er opdelt i fire delområder: a) den nordvestlige del, der er den ældste del, som ligger nærmest omkring kirkebygningen, b) den sydvestlige del, c) den midterste del, hvor kapel og toiletbygning er placeret inkl. parkerings- og adkomstareal, samt d) den østlige del. I den ældste del (a) af kirkegården er der traditionelle gravsteder og græsareal med liggende monumenter. I den sydvestlige del (b) og den midterste del (c) er der traditionelle gravsteder. Den østligste del (d) er anlagt som en egelund, hvor der er anonym fællesgrav (dog med traditionelle gravsteder i den vestligste periferi af delområdet).

De af sagen omhandlede træer udgør kirkegårdens østligste del (Egelunden). ...

Egelunden fremstår som en søjlehal, hvorfra der er udkig over resten af kirkegården og græsarealet mod syd. Der er løbende sket vedligeholdelse af træerne, f.eks. blev der af hensyn til at imødekomme A i 2007 fældet to træer, og de store bøgetræer blev kronebeskåret, ligesom der i 2010 blev foretaget beskæring/opstamning af træerne. Det er ubestridt, at samtlige træer var på kirkegården, da A købte sin ejendom i 1997, og at bøgetræerne dengang var ca. 60 år gamle, mens egetræerne var ca. 30 år gamle.

4. LOVGIVNING OM KIRKEGÅRDE

For folkekirkens kirkegårde gælder reglerne i lovebekendtgørelse nr. 1156 af 1. september 2016 om folkekirkens kirkebygninger og kirkegårde og bekendtgørelse nr. 1172 af 19. september 2016 om folkekirkens kirkebygninger og kirkegårde, som bl.a. indeholder regler om anlæggelse, udvidelse, nedlæggelse, indhegning, indretning og beplantning af kirkegårde.

Lov om folkekirkens kirkebygninger og kirkegårde har ifølge lovens § 1 bl.a. til formål at sørge for, at folkekirkens kirkegårde fungerer som værdige og vel vedligeholdte begravelsespladser samt at sikre, at der ikke sker en forringelse af de kulturværdier, der er knyttet til kirkegårde.

Af § 19 i bekendtgørelsen fremgår det, at ændring og regulering af kirkegårdens indretning skal godkendes af provstiudvalget, og at træer på kirkegården ikke må fjernes uden tilladelse fra provstiudvalget. Det fremgår i

den forbindelse, at provstiuvalget skal indhente udtalelse fra kirkegårds-konsulenten, inden der træffes afgørelse.

Af § 29 fremgår det, at menighedsrådet skal søge at forhindre, at kirkens og kirkegårdens nærmeste omgivelser bebygges eller bruges på skæmmende måde, at det så vidt muligt bør undgås, at der foretages sådanne ændringer i bebyggelsen og beplantningen ved kirken og på kirkegården, at skønhedsværdier, der er knyttet til samspillet mellem kirke, kirkegård og omgivelser, forringes.

I Danmark drives begravellesvæsenet som udgangspunkt af menighedsrådene, jf. lovens § 9, stk. 1, hvorefter menighedsrådet sørger for, at kirkegården vedligeholdes, og for, at der er tilstrækkelig begravellesplads for sognets beboere. Ved enhver kirkegård skal der være en godkendt vedtægt for orden på kirkegården og dens benyttelse, som bl.a. skal indeholde bestemmelser om gravstedernes størrelse og fredningstidens længde, jf. § 12.

Gravstedsindehaver har ret til at råde over gravstedet inden for de rammer, som fremgår af lovgivningen, kirkegårdsvedtægten og gravstedsbrevet.

5. ANBRINGENDER

5.1 Den naboretlige vurdering

Hvad en nabo må tåle beror på en konkret rimelighedsvurdering af ulemperens karakter, væsentlighed og påregnelighed sammenholdt med ejendommens karakter og beliggenhed samt områdets karakter. Ved vurderingen må der tillige tages hensyn til den offentligretlige regulering af det forhold, som har forvoldt ulemperne. ...

Det gøres gældende, at den naboretlige tålegrænse for så vidt angår gener og ulemper fra træerne på kirkegården, herunder skyggegener, ikke er overskredet i forhold til A, og at menighedsrådet derfor ikke kan tilpligtes at fælde eller beskære træerne, herunder at holde visse træer i en bestemt højde og bredde fremover. Det gælder navnlig efter de efter byrettens dom gennemførte arbejder med fældning og beskæring. Det er menighedsrådets opfattelse, at der ved byrettens vurdering af sagen ikke er lagt tilstrækkelig vægt på, at der er tale om gener fra træer på en kirkegård, og desuden træer, som er de bærende elementer på en fælles anonym gravplads indrettet som en egelund. Efter menighedsrådets opfattelse vejer hensynet til kirkegården tungere end hensynet til naboen i denne sag.

En nabo til en kirkegård må på grund af ejendommens beliggenhed skulle tåle væsentligt mere for så vidt angår gener fra træer end naboer til parcelhuse eller lignende. Det er efter menighedsrådets opfattelse særdeles uhenigtsmæssigt, hvis naboer til kirkegårde med henvisning til skyggegener og andet kan stille krav til indretningen af kirkegården i forhold til træer og deres placering og størrelse. Hvis ikke man vil risikere skyggegener fra træer, skal man ikke købe et hus ved siden af en kirkegård eller en park eller lignende med store træer, som er plantet for mange år siden. Det gælder

særligt, når de pågældende træer er plantet længe før naboens køb af ejendommen (30-60 år) og har en særlig funktion.

Det er menighedsrådets opfattelse, at der i forbindelse med den naboretlige vurdering må lægges afgørende vægt på, at der er tale om træer på en kirkegård, som udgør de bærende elementer på en gravplads. Træerne har derfor en helt særlig funktion og betydning og kan ikke bare fældes. Der er efter menighedsrådets opfattelse i denne sag meget tungtvejende hensyn til de afdøde og efterladte, som har valgt netop Egelunden som gravplads på grund af dens særlige karakter.

Der knytter sig tungtvejende kirkelige, arkitektoniske og kulturarvmæssige værdier til kirkegårde, og der er derfor særlige hensyn at tage til træernes kirkelige og æstetiske funktion og deres sammenhæng i en arkitektonisk helhed bestående af kirken, kirkegården i sin helhed og omgivelserne. Dette følger også af lovgivningen for kirkegårde, jf. afsnit 4 ovenfor.

Egelunden, som denne sag angår, er en fælles anonym begravelsesplads, hvor 180 mennesker er gravlagt, og hvor pårørende dagligt kommer. Der nedsættes stadig urner under træerne, og gravpladsen er et populært valg. Når man besøger kirkegården, ser man, at der ofte ligger blomster og står lys rundt omkring imellem træerne, hvor pårørende har været forbi til en mindestund.

Træerne i egelunden er de bærende elementer på kirkegårdens fællesgravplads og udgør selve den anonyme fællesgravplads. Træerne udgør dermed vigtige elementer på kirkegården. De opstammede træer giver gravrummet et særligt udtryk.

Udover den kirkelige betydning har træerne en landskabelig og kulturarvmæssig betydning. Som de fleste andre steder i landskabet, hvor der er større træer, skaber ege- og bøgetræer forbindelser mellem de enkelte landskabslementer i det kirkelige anlægs nærhed. Kirkegården med kirken har gennem århundreder været landsbyens ankerpunkt med selve kirkebygningen liggende på en bakke. De to bøgetræer står placeret som kirkegårdens fæstningspunkt mod sydøst og vil også på lang afstand stå som karaktergivende træer, der skaber variation i landskabet. Ligesom kirkebygningen står de som tydelige pejlepunkter i landskabet, ikke mindst om foråret i forbindelse med løvspring, hvor bøgen står lys og en anelse grønnere end de øvrige løvtræsarter. Senere på sommeren er det omvendt. Som alle andre landsbykirkegårde indgår C Kirkegård i vores fælles kulturarv.

Som det fremgår af besvarelsen af spørgsmål 1 i erklæringen fra skønsmand Jens Hendeliowitz, danner egelunden og de 2 bøgetræer æstetisk, arkitektonisk og landskabeligt i dag en fin helhed både for kirke, kirkegården i sin helhed og landskabet.

På tidspunktet for anlæggelsen af egelunden var det kutyme at placere en anonym fællesgrav lidt afsides og ofte på et areal, der i forvejen var til overs på kirkegården. På C Kirkegård valgte man i stedet i

respekt for de afdøde og deres pårørende at anlægge en smukt placeret egelund til brug for anonym fællesgrav. Anlægget vidner om, at uanset hvilken begravelse man ønsker, så er gravstedet værdigt og en del af en æstetisk og sammenhængende helhed.

Det bemærkes, at den danske folkekirke generelt oplever en stigende efterspørgsel efter gravsteder som egelunden med en særlig naturpræget karakter, og som skiller sig ud i forhold til de mere traditionelle hækomkransede gravsteder. ...

Samfundsinteressen i kirkegården, herunder egelunden og dens træer, bør efter menighedsrådets opfattelse tillægges betydelig vægt i denne sag. En fældning og beskæring af træerne på kirkegården som den, der følger af byrettens dom, vil efter menighedsrådets opfattelse være skæmmende og ødelæggende for kirkegården som helhed og navnlig den anonyme fællesgravplads, hvis karakter vil blive ændret markant, og kan ikke accepteres. Dette støttes af besvarelsen af spørgsmål 2 i erklæringen fra skønsmand Jens Hendeliowitz.

De fleste mennesker vælger gravpladser med stor omtanke. En væsentlig del af graverens arbejde består i at vise pårørende rundt på kirkegården og bistå dem i valget af gravplads. Gravpladsen er sted for sorg, minder og kærlighed. ... Derfor arbejdes der bevidst med at tilbyde naturlig mulighed for refleksion og ophold på kirkegårdene: Man opsætter bænke eller skaber steder på kirkegården, hvor pårørende kan gå stille rundt og mindes. Egelunden på C Kirkegård er netop sådan et sted, som giver mulighed for at bevæge sig naturligt omkring i en eftertænksom mindestund.

...

Det er endvidere menighedsrådets opfattelse, at byretten burde have lagt vægt på, at gener i form af skygge og nedfald mv. er påregnelige gener, når man køber en ejendom, som er nabo til en kirkegård med store træer. Der henvises også i den forbindelse til den særlige regulering af kirkegårde. Det er ubestridt, at samtlige træer for længst var plantet på kirkegården, da A købte ejendommen ved siden af kirkegården, og således allerede på dette tidspunkt var forholdsvis store. A var af den grund på tidspunktet for købet fuldt ud i stand til at vurdere kirkegårdens træers betydning for ejendommen i forhold til skygge – også i fremtiden. Menighedsrådet vedligeholder løbende træerne af hensyn til kirkegården og har ved de seneste arbejder imødekommet A, så vidt det er muligt uden at gå på kompromis med kirkegårdens værdier.

5.2 Beskæring eller fældning af træerne (den subsidiære påstand)

Hvis landsretten mod forventning måtte komme frem til, at den naboretlige tålegrænse er overskredet i denne sag, gør menighedsrådet gældende, at landsretten skal tage stilling til, hvilke træer der skal fældes. Den beskæring, som følger af byrettens dom og indstævntes påstande, er således ikke et hensigtsmæssigt udfald af sagen.

Som det fremgår af besvarelsen af spørgsmål 1 i erklæringen fra skønsmand Jens Hendeliowitz, danner egelunden og de 2 bøgetræer æstetisk, arkitektonisk og landskabeligt i dag en fin helhed både for kirke, kirkegården i sin helhed og landskabet. Som det fremgår af besvarelsen af spørgsmål 2, vil det have en væsentlig negativ indvirkning på træernes funktion, hvis de beskæres, som det følger af byrettens dom. Hverken eg eller bøg egner sig i den størrelse til beskæring, og træerne vil danne forkrøblede og uharmoniske kroner og stå i skærende kontrast til de tilbageblevne fuldkronede egetræer. Dertil kommer, som anført i besvarelsen af spørgsmål 3, at en sådan beskæring er forbundet med betydelig risiko for både svampe- og rådan- greb og med meget stor sandsynlighed vil forkorte træernes restlevetid betydeligt. Samme indsigelser gør sig gældende i forhold til den løbende vedligeholdelsespligt, som følger af dommen.

Det er derfor og på baggrund af rådgivning fra kirkegårdskonsulenten menighedsrådets synspunkt, at der – hvis der skal ske fældning – må ske fældning af et eller flere af træerne med numrene 6, 12, 13, 18 og 20, jf. menighedsrådets subsidiaire påstand. Herved kan opnås udtynding i træerne, uden at egelundens karakter ødelægges fuldstændig. Andre træer kan ikke accepteres fældet, da det vil være ødelæggende for gravpladsen. Det er efter menighedsrådets opfattelse af særligt afgørende betydning for kirkegården, at træerne med numrene 8, 10, 14, 5, 16, 4, 7, 19 og 2 (egetræer) samt A og B (bøgetræer) forbliver på kirkegården som fuldkronede træer. Træ nummer 19 er placeret i tæt tilknytning til fællesgravens blomsterplads med korset og har en helt særlig og afgørende betydning for kirkegården og dens brugere.

I forhold til byrettens dom vedrørende vedligeholdelse mener menighedsrådet ikke, at der er grundlag for at pålægge menighedsrådet i fremtiden at holde træerne i en given højde og for bøgetræernes vedkommende desuden en given bredde. Der er ingen andre eksempler i retspraksis, hvor der ud fra naboretlige hensyn pålægges en sådan løbende vedligeholdelsespligt i forhold til højde og bredde af træer på egen grund, som ikke rækker ind over skel. Der henvises desuden til det ovenfor anførte om konsekvenserne af en sådan beskæringsforpligtelse. Menighedsrådet mener heller ikke, at der på baggrund af naboretlige synspunkter er grundlag for at pålægge menighedsrådet en generel forpligtelse til at holde al eventuel ny beplantning i egelunden i en højde på maksimalt 8 meter uanset placering mv. Det må afhænge af en konkret vurdering af eventuel ny beplantning, om der i fremtiden kan blive tale om gener, der overskrider den naboretlige tålegrænse.”

Af As påstandsdokument fremgår bl.a.:

”Efter almindelige naboretlige regler, kan en ejer af en fast ejendom tilpligtes at fjerne varige naboulempen, i det omfang ulemperne overstiger, hvad

der med rimelighed må påregnes som led i den samfundsmæssige udvikling på det ulempeforvoldende område.

Hvad A i nærværende sag må tåle beror på en konkret rimelighedsvurdering af ulempens karakter, væsentlighed og påregnelighed sammenholdt med ejendommens karakter og beliggenhed samt områdets karakter.

I nærværende sag er der enighed omkring, at Kirken omkring 1970 erhverver en ejendom, der lå mellem kirken og A's ejendom, og at denne ejendom indtil 1970 ikke havde været en del af kirke eller kirkegård. Det er ubestridt, at ejendommene befinder sig i byzone i et tæt bebygget område.

Det er ubestridt, at Kirken omkring 1970 valgte at tilkøbe ejendommen, der var naboejendom til A's ejendom, for at udvide kirkegården mod øst. Det er ligeledes ubestridt, at Kirken omkring 1970 rev huset på naboejendommen til A's ejendom ned, og at Kirken efterfølgende i 1970'erne plantede en større mængde egetræer i rækker langs skellet til A's nuværende ejendom. Det stod, eller burde i 1970'erne have stået Kirken klart, at disse skovtræer over tid ville udvikle sig, og blive meget høje og udgøre en væsentlig skyggevirkning på A's nuværende ejendom.

Kirken kunne på daværende tidspunkt uden problemer have valgt at plante prydræer, fx japansk kirsebær (som på Bispebjerg Kirkegaard) eller lignende prydræer med lav væksthøjde. Kirken kunne derved have tilsikret dels et miljø på kirkegården og dels, at de nyplantede træer ikke påførte, eller ville komme til at påføre naboerne væsentlige gener.

Kirken er utvivlsomt nærmest til at bære risikoen ved udviklingen i den af Kirken selv anlagte beplantning. Der er intet særligt hensyn at tage til Kirken, da Kirken valgte at foretage den nævnte beplantning af en i 1970'erne tilkøbt matrikel beliggende i byzone, og at den ejendom, der i dag er A's, er voldsomt generet af de store træer på Kirkens ejendom.

Kirken er ikke berettiget til at sætte sig ud over gældende naboretlige tålegrænser blot med henvisning til at være kirke, og dette understøttes særligt af, at den omhandlede matrikel er tilkøbt af kirken i ikke en oprindelig del heraf, og i særdeleshed, at den nævnte beplantning er foretaget længe efter opførelsen af A's ejendom.

Det gøres sammenfattende gældende, at de omhandlede træer fremstår som en uigennemtrængelig mur, der store dele af dagen henlægger A's ejendom i delvis skygge, og allerede fra de sene eftermiddagstimer henlægger A's grund i fuldstændig skygge, ligesom A's ejendom er udsat for betydelige udfordringer med øget opfugtning som følge af manglende mulighed for udtørring, og at disse forhold ligger langt ud over de af praksis vedtagne naboretlige tålegrænser, hvorfor den nedlagte påstand skal tages til følge.

Det gøres gældende, at der ikke er hjemmel til eller begrundelse for at tage et særligt hensyn til appellantens og appellantens brugere, ligesom det ikke er godtgjort, at de omhandlede træer tjener en særlig funktion. ...

Appellanten har ikke godtgjort, at de af denne sag omhandlede træer har, hverken landskabelig eller kulturarvmæssig betydning, ligesom denne påstand ikke ses understøttet af skønsmandens erklæring. Det er ligeledes udokumenteret, at der skulle være særlig efterspørgsel på ege- eller bøgetræer på kirkegårde, eller at dette i givet fald skulle have betydning for bedømmelsen af nærværende sag.

Til de tidsmæssige forhold bemærkes, at det i flere tilfælde i retspraksis er fastslået ..., at det forhold, at der på en ejendom var (store) træer, da klager erhvervede ejendommen ikke fratager klager adgang til senere at få foretaget en retlig vurdering af, om påvirkningen af træerne oversteg naboretlige tålegrænser. Samtidig blev det fastslået, at det forhold, at træerne eksisterede ved klagers erhvervelse af ejendommen, ikke skulle komme klager til skade i vurderingen af om naboretlige tålegrænser var overskredet.

Det bestrides, at der skulle være samfundsmæssige hensyn eller tilsvarende, der kunne begrunde, at almindelige naboretlige tålegrænser som fastslået gennem en langvarig retspraksis skulle fraviges i denne sag, eller at særlige hensyn til appellantens i øvrigt skulle kunne begrunde dette.

En af de i nærværende sag udmeldte skøns mænd (Jens Hendeliowitz) konkluderede: [erklæringen af 10. februar 2022]

Skønsmand Erling Rasmussen konkluderede i sin supplerende skønserklæring udarbejdet under sagens behandling i Landsretten, at de 2-3 fældede træer og den udtynding, der siden sagens behandling i Byretten var foretaget af appellantens var uden effekt på skyggeeffekten hos indstævnte, og at træbæltet derfor fortsat ville fremstå som en tæt mur (der ikke lader sollys ind på indstævnets ejendom).

Skønsmand Jens Hendeliowitz konkluderede i sin besvarelse af spørgsmål 2 [gengivet ovenfor]

Hvilken løsning kunne tilgodese såvel appellantens ønske om at opretholde en tilstand med træer, og samtidig sikre, at indstævnte kunne få adgang til sollys på sin ejendom i overensstemmelse med almindelige naboretlige regler."

Landsrettens begrundelse og resultat

Denne sag drejer sig om den naboretlige tålegrænse i en situation, hvor en nabo til en kirkegård generes af høje træer på en del af kirkegården.

Som det fremgår af Højesterets dom af 16. januar 2018 (UfR 2018.1441) kan en ejer af en fast ejendom efter almindelige naboretlige regler tilpligtes at fjerne varige naboulempen, i det omfang ulemperne overstiger, hvad der med rimelighed må påregnes som led i den samfundsmæssige udvikling på det ulempeforvoldende område. Hvad en nabo må tåle, beror på en konkret rimeligheds-

vurdering af ulempens karakter, væsentlighed og påregnelighed sammenholdt med ejendommens karakter og beliggenhed og områdets karakter. Ved denne vurdering må der tillige tages hensyn til en eventuel offentligretlig regulering af den ulempeforvoldende virksomhed, jf. herved også Højesterets dom i UfR 2009.2680.

I denne sag må det på den ene side tillægges betydning, at A på sin ejendom oplever tiltagende og betydelige gener som følge af skyggevirkning og nedfald fra de høje træer på kirkegården, således som hun har forklaret om. Der er tale om gener, som normalt vil overstige tålegrænsen i et villaområde.

På den anden side må det tillægges betydning, at de omhandlede træer står i og udgør centrale elementer i et såkaldt anonymt gravanlæg på en kirkegård med den særlige kirkelige og kulturelle betydning, som et sådant anlæg har. Det må herudover tillægges betydning, at kirkegården er anlagt som en lund, hvor træerne indgår i et samspil med kirken og den øvrige del af kirkegården, således som det er beskrevet i skønserklæringerne. Det må videre lægges til grund, at kirkegårde har en ikke ubetydelig samfundsmæssig betydning.

Det må videre konkret tillægges betydning, at det omhandlede gravanlæg med to bøgetræer og ca. 20 egetræer – kaldet Egelunden – er anlagt i slutningen af 1960'erne. På det tidspunkt, da egetræerne blev plantet, stod på området de to bøgetræer, der da var ca. 30 år gamle. Området var således beplantet og havde været i brug som kirkegård i ca. 30 år, da A i 1997 erhvervede naboejendommen øst for kirkegården.

Uanset de betydelige gener fra de omhandlede træer finder landsretten efter en samlet afvejning, at A må tåle de gener, som naboskabet til kirkegården er forbundet med, og som hun måtte have været bekendt med eller havde kunnet forudse, da hun købte sin ejendom.

Byrettens dom ændres derfor, således at G Menighedsråd frifindes for de nedlagte påstande, herunder de subsidiære påstande, som indebærer en kronereduktion, topbeskæring eller topkapning af træerne og om fældning af en del af træerne.

Det bemærkes, at landsretten ikke finder, at der er anført sådanne omstændigheder, at der er grundlag for, at landsretten træffer afgørelse vedrørende nyplantning af træer. Der er ikke under sagen oplyst konkrete planer herom, og den nedlagte påstand har ikke en sådan grad af præcision herunder i relation til placering af nyplantninger, at landsretten under denne sag kan forholde sig til, om sådanne nyplantninger ville kunne stride mod det naboretlige tåleprincip.

Efter sagens udfald skal A i sagsomkostninger for begge retter betale 67.500 kr. til G Menighedsråd til dækning af udgifter til advokatbistand inkl. moms. Ud over sagens værdi er der ved fastsættelsen af dette beløb taget hensyn til sagens omfang og forløb, herunder at der er gennemført syn og skøn for begge retter. A skal endvidere betale de omkostninger på i alt 5.000 kr., som menighedsrådet har afholdt til syn og skøn for byretten, og 20.625 kr. afholdt af menighedsrådet til syn og skøn ved skønsmanden Jens Hendeliowitz for landsretten, idet menighedsrådet endeligt skal afholde udgifterne til den supplerende erklæring afgivet af skønsmanden Erling Rasmussen. A skal endeligt betale 1.860 kr. til dækning af retsafgift. Det er oplyst, at G Menighedsråd har en delvis fradragsret på 13 % af momsen af advokatudgifter i forbindelse med sagen.

THI KENDES FOR RET:

G Menighedsråd frifindes.

I sagsomkostninger for begge retter skal A inden 14 dage betale 94.985 kr. til G Menighedsråd. Beløbet forrentes efter rentelovens § 8 a.